

Abdurrahman Eş-Şarkâvi'nin El-Ard Adlı Romanı

'Abdurrahmân Eş-Şarkâvi'nin El-Ard Adlı Romanı

Musa Yıldız*

Mısır'da köylülerin ağalık sistemine ve baskıcı yönetime karşı verdikleri mücadelelerini konu edinen 'Abdurrahmân eş-Şarkâvi'nin *el-Ard* ("Toprak") adlı ilk romanı 1954 yılında yayımlandı¹. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvi, 10 Kasım 1920 tarihinde el-Munûfiyye eyaletinin Şebîn el-Kûm şehrinin ed-Dellâtûn köyünde kültürlü bir ailede dünyaya geldi².

'Abdurrahmân eş-Şarkâvi'nin dünyaya geldiği yıllar, işgalci İngilizlere karşı Mısır'da bağımsızlık hareketlerinin oldukça yoğun bir şekilde yaşandığı yıllara rastladı. 1919 yılı başlarında, daha önce Eğitim Bakanı olarak birkaç yıl görev yapmış olan Sa'd Zağlûl (1860-1927)'ün önderliğinde bütün yurtta İngilizlere karşı toplu bir ayaklanma başlamıştı. Bu ayaklanmaların sürmesi ve halkın mücadeleye devam etmesi sonucu İngiltere, 28 Şubat 1922 tarihinde Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmek zorunda kalmıştı³.

1935 yılında daha orta öğretimdeyken Paris'e gitti ve orada bir yıl kaldı. Döndüğünde edebiyata daha fazla ilgi duymaya başladı. 1939 yılında liseyi bitirince edebiyat fakültesine girmek istedi. Ancak babasının isteği üzerine hukuk fakültesine kaydoldu. 1943 yılında Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve iki yıl avukatlık yaptı. Bir süre eğitim bakanlığında müfettiş olarak çalıştı⁴. Daha sonra sırasıyla *et-Talî'a*, *el-Musavver*, *el-Ğad*, *el-Misrî*, *eş-Şa'b*, *Ahbâru'l-Yevm*, *Rûzu'l-Yûsuf* dergilerinde yöneticilik görevlerinde bulundu. 1977 yılında Sanat ve Edebiyat Yüksek Kurumunun⁵ genel sekreteri oldu. 1979 yılında bu görevinden istifa ederek *el-Ehrâm* gazetesinde yazarlığa başladı ve hayatının sonuna değin bu görevini sürdürdü. 1984 yılında edebiyat alanında devlet takdir ödülüne layık görüldü. 1985 yılında birinci derece bilim ve sanat nişanını aldı⁶. 1987 yılında doğduğu günle aynı gün olan 10 Kasım'da vefat etti. Geriye roman, kısa hikâye, tiyatro, şiir ve fikrî makale alanlarında yirmi beş kadar eser bıraktı⁷.

'Abdurrahmân eş-Şarkâvi'nin eserlerindeki ana temanın daha iyi anlaşılması için kendisiyle yapılan bir söyleşi sırasında sorulan "Hayat ve edebiyat konusunda düşünceleriniz ve değerlendirmeleriniz nasıl oluştu?" sorusuna verdiği cevap oldukça önemlidir⁸:

"Ta başından beri düşüncelerimi sınırlayan fakir bir köyde çiftçiler arasında büyüdüm. Çünkü onlar İngilizlere, sosyal ve siyasal baskıya karşı gelmekle birlikte, sürekli olarak siyasal ve sosyal özgürlük istiyorlardı. Daha küçük yaşlardayken özgürlük, adalet, bağımsızlık ve kahrolsun zulüm sloganlarını duydum. Köyde cereyan eden gösteri yürüyüşlerinde adamların arkasına takılıp bu sloganları attık. O çocukluk zamanlarından bu yana içimde zulme nefret, adaletle sevgi ve özgürlük yolunda mücadele hisleri depreşti. Böylece

* Yard. Doç. Dr., G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı.

Musa Yıldız

çiftçilerin şarkıları ve halk türküleri vicdanının oluşmasına katkı sağladı..."

el-Ard romanını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Kahraman-anlatıcı yazar, ilkokulu bitirdiği yaz tatilinde Kahire'den köyüne döner. Köyde insanlar geçim sıkıntısı içinde hayat sürdürmektedirler. Köylüler, köydeki toprak ağası paşanın satın aldığı yeni arazisinin daha çok sulanması için kendilerine aylık olarak tahsis edilen sulama zamanının on günden beş güne indirilmesini protesto ederler. Bu eylemi gerçekleştirenler köy muhtarının ihbârı üzerine tutuklanarak şehir merkezine götürülürler. Hapiste bin bir çeşit işkenceye maruz kalırlar ve bir süre sonra serbest bırakılırlar. Köye döndüklerinde bu sefer halk partisine yakınlığıyla tanınan Paşanın konağını şehir merkezine ve Kahire'ye bağlayan bir yol açılması amacıyla, köylülerin arazilerini istimlak etme kararı çıkar. Bu kararın uygulanmasıyla birlikte zaten yetersiz olan köyün arazilerinin üçte biri yola gidecektir. Buna karşı da mücadele ederken köye takviye polis gücü gönderilir. Gelen polisler insanları dayak ve işkenceyle sindirmeye çalışırlar. Karşı çıkanlar polis tarafından tartaklanır ve tutuklanırlar. Yönetim halka rağmen bu projeyi de uygulamaya koyar. Kahraman-anlatıcı yazar bütün bu olaylara şahit olarak yaz tatilini köyünde geçirir ve yaz sonunda Kahire'ye döner.

Bu roman, yalnızca yukarıda genel bir özetini verdiğimiz olaylardan ibaret değildir. Romanda, Mısır'ın bir köyünde çiftçilerin ("fellâh") günlük yaşamlarından, oradaki güzel bir kıza köyün erkeklerinin gösterdiği ilgiden, kadın-erkek ilişkilerinden, köydeki aile yapısından, düğün gecelerinden, ölüm merasimlerinden, hasat mevsiminden, I. Dünya Savaşı yıllarından kesitler sunulur.

Romandaki kahramanlar Mısır köy hayatının içinden özenle seçilmiş; canlı, hareketli, sürekli olarak gelişme gösteren büyük ölçüde iyi çizilmiş karakterlerdir. Romanda belli bir ana kahraman yoktur. Okuyucu karşısına ilk çıkan kahraman, ilkokulu bitirip yaz tatili için köyüne gelen anlatıcıdır. Ancak romanın en önemli şahsiyeti ilk sayfalardan sonuna kadar aktif olan, köy korucularının başı Muhammed Ebû Suveylim'in kızı Vasîfe'dir. Roman başlarken on bir yaşlarında bir kız çocuğudur. Diğer kızlardan biraz daha farklı, hareketli ve erkek çocuklarla gezmekten çekinmeyen birisidir. Kahraman kişiliği sebebiyle 'Abdulhâdi'ye ilgi duyar. Beyaz elbisesi ve aylık maaşı sebebiyle öğretmen Muhammed Efendi'ye de yakınlık hisseder. Daha önce ablasının yanında birkaç yıl şehirde kaldığından orada yaşamayı arzular. Anlatıcı-yazar da henüz ilkokulu bitirmiş bir çocuk olduğundan köyde dikkat çeken bu kıza ilgi duyar. Yaz tatilinin bitiminde Vasîfe'den ayrılmak kendisine çok zor gelir. Vasîfe romanda, kadınların geri planda kaldığı köy hayatında, özgürlüğü arayan ve bunu elde etmede başarılı olan, örnek bir genç kıyı canlandırmaktadır.

Olayların gelişmesinde büyük etkisi olan bir kişi de Vasîfe'nin babası Muhammed Ebû Suveylim'dir. Köy korucularının başı, kendisinin ekip biçtiği iki dönümlük bir araziye sahiptir. İsmâil Sidkî Paşa döneminde

Abdurrahman Eş-Şarkâvi'nin El-Ard Adlı Romanı

yapılan yeni anayasa aleyhinde olduğundan köy korucu başlığı görevinden uzaklaştırılır. Şeyh Hassûne ile birlikte I. Dünya Savaşında askere alınmış ve 1919 devrimine katılmış mücadeleci bir kişidir. Hükümetin köylülerin sulama zamanını kısıtlamasına karşı mücadele etmesi gerekçesiyle bir süre tutuklanarak işkenceye maruz kalır. Serbest bırakıldıktan sonra da arazisinden geçecek yolun açılmasına karşı çıkar. Bu yüzden köydeki polis şefi tarafından kızının gözleri önünde dövülür ve tutuklanır. Arazisinde ekili olan pamuklar sökülür ve yerinden yol geçer.

Ana kahraman Vasîfe'nin ilgi duyduğu 'Abdulhâdî de romanda fonksiyonel bir kişidir. Köyde sadece bir feddânlık küçük bir arazisi vardır. Vasîfe'ye ilgi duyar. Aynı zamanda kahraman-anlatıcı yazarın amcasının oğludur. Mücadeleci bir yapıya sahip olduğundan köyün kahramanı olarak kabul görmüş bir kişidir. O da Muhammed Ebû Suveylim gibi her iki olayda da tutuklanır ve işkenceye maruz kalır.

Ana kahraman Vasîfe'nin ilgi duyduğu bir diğer kişi de köyün öğretmeni Muhammed Efendi'dir. Sakin sakin konuşan, kısa boylu, zayıf, düzenli olarak sakal tıraşı olan, gazetelerde beğendiği makaleleri köylüye okuyan, sürekli temiz giyinen ve parfüm sürmeyi de ihmal etmeyen nazik bir kişidir. Görevi sebebiyle hükümetten çekinen, haklarını yasal yollarla aramaya çalışan, bu yüzden de köylülerin verdiği mücadelelerde aktif olarak yanlarında yer almayan biridir.

Romanda olayların hareketlenmesinden sonra aktif rol oynayan bir kişi de Muhammed Efendi'nin dayısı (annesinin amcasının oğlu) Şeyh Hassûne'dir. Muhammed Efendi'nin eğitiminde büyük katkıları olan 50 yaşlarında birisidir. Komşu köydeki okulun müdürü iken seçimlerde Halk Partisinin kazanmasından sonra halkı yönetim aleyhine tahrik ettiği gerekçesiyle uzak bir yere öğretmen olarak sürülmüştür. Ancak köylülerin toprak sahibi ağalara karşı giriştikleri mücadelede köye gelerek onların yanında yer alır. I. Dünya Savaşı sırasında askere alındığından ve 1919 devriminde aktif rol oynadığından mücadele konusunda tecrübelidir.

Köylülerin, hükümetin haksız uygulamalarına karşı verdikleri mücadelede yanlarında yer almayı da karşı tarafta olan fonksiyonel karakterler de vardır. Bunlardan en önde geleni, insanların pek fazla görmediği, kendisine ait büyük konağında yaşayan, köydeki olayların çıkmasına sebep olan Halk Partisi taraftarı toprak ağası paşadır. Bu paşanın yanında yer alan bir kişi de Mahmûd Bey'dir. Köyde paşadan sonra en geniş araziye ve biçer döver makinesine sahip kişidir. Zaman zaman köyde beyaz atıyla caka satarak gezer. Güvenilir bir insan olmadığı için köylü tarafından sevilmez. Çünkü devlet dairelerinde köylünün bir işi olduğunda yapacağını söyler, karşılığında para alır ve sözünde durmaz. Mahmûd Bey'in söylediklerini harfiyyen yerine getiren Halk Partisi taraftarı Muhtar da bu gruptandır.

Bu grubun destekçilerinden biri de köyün hocası, nikah memuru ve çocukların öğretmeni Şeyh Şinnâvî'dir. Gelen her siyasî yönetime göre tavır belirlir. Devamlı elinde tespihle dolaşır ve yürürken göbeği sallanır.

Musa Yıldız

Şeyh Şinnâvî gibi karşı tarafta yer alan bir başka kişi de köyün tek bakkalı Şeyh Yûsuf'tur. Acımasız, asık suratlı, kendini beğenmiş, sert bir adamdır. Ezher'de eğitim görmüştür. Bazı mübarek gecelerde hocalarla birlikte mevlüt okur ve Şeyh Şinnâvî'nin de desteğiyle yolunu bulur.

Romanda olayların gelişmesinde ikincil rol oynayan kişiler de vardır. Bunlardan birisi Muhammed Efendi'nin kardeşi Diyâb'dır. O da Vasîfe'ye ilgi duyanlardandır. Kendilerine ait arazilerinde tarımla uğraşır. Her iki olayda da tutuklanır ve işkence görür. Bir diğer kişi köydeki karpuz tarlası bekçisi bedevî kökenli 'Alvânî'dir. Yaptığı bekçilik karşılığında hasat mevsimi sonunda aldığı para ancak köy bakkalından veresiye aldığı çay, şeker ve tütün yaprağı borcuna yeter. Daha önce Mahmûd Bey'in koyun sürüsüne çobanlık yaparken üç kağıtçılıkla kendine gelir sağlamış, Ancak Hudra'nın ispiyon etmesi üzerine işinden kovulmuştur. Bu da Vasîfe ile evlenmek ister. Bir başkası da Vasîfe'nin kız arkadaşı Hudra'dır. Bütün düğünlerde, eğlencelerde dans eden, müstehcen hikâyeler anlatmaktan çekinmeyen, köye hizmetçilik yapmak üzere gelmiş, belli bir ücret veya mal karşılığı köydeki erkeklerle beraber olan biridir. Köyde Mahmud Bey'in emrinde açılılık yapan amcasının oğlundan başka kimsesi yoktur. Bir gün köydeki kanalda ölü olarak bulunur. Kanal kenarında yüzünü yıkarken aniden bayılıp kanala düşmesi ve kafasının çamura saplanması sonucunda kendiliğinden öldüğüne karar verilir. Daha sonra da Muhtarın şikayeti üzerine 'Alvânî, onu öldürmekten sanık olarak tutuklanır ve suçsuz olduğu anlaşılınca serbest bırakılır. Romanın sonlarına doğru ortaya çıkan bir kişi de 'Amm Kessâb'dır. Daha önce bu köyde yaşamış ve İskenderiye'ye göç etmiştir. Orada birçok işle meşgul olmuş, hapis yatmış ve uzun yıllar sonra tekrar köye dönmüştür. Köyde fayton sürücülüğüyle uğraşmaktadır. Vasîfe'ye çok kişi ilgi duymasına rağmen o, babası yaşındaki bu adamla evlenmiştir.

Roman, kahraman-anlatıcı yazarın şu cümleleriyle başlar:

"Bu sayfalarla uzun bir roman yazmak istemiyorum. Burada bazı adamların ya da kadınların hayatlarını yahut kendi hatıralarımı anlatacak değilim.

Okuyucunun dikkatini ve zihinsel uyanıklığını kurnazlıkla çekecek de değilim. Onlara bu bölümler boyunca, sıkıntı içinde olan kahramanların, sadece hayal dünyasında yaşadıklarını vurgulamakla yetineceğim.

Okuyucuyu bu kadar ileriye gidecek şekilde asla kandırmayacağım... Sonuçta hayallerimizin; hayatlarından bıkkın bir hâlde yaşamlarını sürdüren, düş kuran, işkence gören, eğlenmeyi, ümitsizliği, sevgiyi, gözyaşını, gülmeyi, gizemli emelleri bilen, hüznü bir kararlılıkla geleceğini kuran varlıklar yaratması da mümkün değildir.

Kendilerinden bahsettiğim kimselerin hikâyelerini bildiğimi sanmıyorum. Biz Mısır'da bir insanın tamı tamına hayat hikâyesini bilemeyiz... Mısır'da insan hayatı birden ortaya çıkar, durgun ve monoton bir şekilde bazen sinirlilik ve kızgınlığın sarmasıyla devam

Abdurrahman Eş-Şarkâvî'nin El-Ard Adlı Romanı

eder... Sonra giderek söner ve kaybolur. Kumlar üzerine dökülen su gibi yavaş yavaş yok olur.

Yirmi yıldan beri köyümde tanıdığım Vasîfe'nin, Abdulhâdî'nin, Hudra'nın 'Alvânî'nin, Muhammed Ebû Suveylim'in, Şeyh Yûsuf'un, Şeyh Şinnâvî'nin, Muhammed Efendi'nin, Şeyh Hassûne'nin, bütün kadın, erkek ve çocukların hayatları böyleydi.

Ne zaman Vasîfe'ye ilgi duymaya başladığımı tam olarak hatırlamıyorum. Ancak ilkokul diplomamı aldıktan sonra yaz tatilinde Kahire'den köye döndüm. Kısa pantolonumu ve önü kapalı ceketimi neredeyse hiç çıkarmıyordum. Beyaz elbisemi giyiyor, ayaklarımda üstü açık, kırmızı renkli terliklerimle gururlu gururlu köyün yollarına çıkıyordum. Daha önce bir kızdan bahsedilmeyen köyümün, Vasîfe adlı bir kızı konuştuğunu fark ettim.

Ben köyümü tam anlamıyla tanıyorum...⁹

Bu cümlelerle başlayıp devam eden yazar adeta ilk birkaç sayfada romanının bir özeti verir gibidir. Ancak ilk cümlesinde "Bu sayfalarla uzun bir roman yazmak istemiyorum..." demesine rağmen oldukça uzun bir roman yazmıştır¹⁰. Öte yandan yazarın bilimsel bir makale yazar gibi metot belirler tarzda romana giriş mahiyetindeki bu cümleleri roman tekniği açısından kusur sayılabilecek niteliktedir.

'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin bu romanını Mısır halkının yaşantısından bir kesit sunması bakımından Necîb Mahfûz'un (1911-) *Zukâku'l-Midakk* ("Midakk Sokağı", 1947) adlı romanıyla¹¹ karşılaştırmak mümkündür. Ancak aralarındaki en büyük fark olayların geçtiği yerlerdir. Necîb Mahfûz, Kahire'nin bir mahallesinde geçen olayları işler. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise Kahire'den kilometrelerce uzakta bir köyde geçen olayları konu edinir. Zaten bu yüzden de Necîb Mahfûz'a şehir romancısı denilirken, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'ye köy romancısı adı verilir. Ancak Necîb Mahfûz, yönetimle halk arasındaki mücadeleyi değil, sadece mahallede orta ve alt tabakadan insanları tasvir eder. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise ezilen köylülerle yöneticiler arasındaki mücadeleyi konu edinir. Böylece bazı eleştirmenler (örneğin Şeffî' es-Seyyid)¹² toplum gerçeğini tasvir eden ve sosyal tabakalar arasındaki mücadeleye önem vermeden kötü yönlerini analiz eden Necîb Mahfûz'u eleştirel gerçekçilik ("el-vâkî'iyetu'n-nakdiyye") içinde değerlendirirken, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'yi de sosyalist gerçekçilik ("el-vakî'iyetu'l-iştirâkiyye") kapsamında ele alırlar. Hatta Necîb Mahfûz da, onun bu romanıyla çağdaş Arap edebiyatında sosyalist edebiyatçılığın öncüsü olduğunu söyler¹³. eş-Şarkâvî'nin, nasıl bir aksiyon adamı olduğunu, yazı yazması devlet tarafından yasaklandığı zamanlardan birinde söylediği şu cümleleri açıkça ortaya koyar¹⁴:

"Ben kelimeyi bir anlatım aracı olarak seçtiğimden bu yana yazmak için yaşıyorum. Ben yaşamak için yazanlardan değilim. Bu yüzden yazmam yasaklandığı veya yazmak istemediğim günlerde çok büyük sıkıntılar çektim. Psikolojik rahatsızlıklarım günden güne büyük bedensel rahatsızlıklara dönüştü. Yazmak için kalemi her elime

Musa Yıldız

aldığımda, insanın dayanamayacağı büyük acılar beni sarar ve sanki bir yangının verdiği acıyı yaşar gibiyim.“

Roman, 1930'lu yılların Mısır'ının toplumsal yaşamından gerçek bir kesit sunar. Olaylar 1933 yılı yazında yaklaşık dört aylık bir süre içinde, Halk Partisinden yönetime gelen Sidkî Paşa'nın (1875-1950) başbakanlığı döneminde geçer. Sidkî Paşa dönemi Mısır'da çiftçilerin en ağır işkenceleri gördükleri bir dönemdir¹⁵. Bu tarihler 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin hayatıyla karşılaştırıldığında; romanda ilkokulu bitirmiş bir çocuğun ağzından olayların anlatılması sebebiyle bütün olaylar yazar tarafından bizzat yaşanmış gerçek olaylar olduğu anlaşılır.

Eleştirmenlerden Tâhâ Vâdî'ye göre bu roman, ilk defa Mısır köy hayatının gerçekçi bir kesitini ve insanların orada yaşadıkları problemlerini ortaya koyar. Yazar romanında köy hayatıyla ilgili bilgi ve kültürünü iyi bir şekilde aktarır¹⁶. Bu romandan önce Mısır köy hayatını ve dolayısıyla köylü kadını konu edinen romanlara bir göz atacak olursak eleştirmenlerin tarihî olmayan edebî ilk Arap romanı olarak kabul ettikleri¹⁷ *Zeyneb* (1914) romanını görürüz¹⁸. Hattâ Muhammed Huseyn Heykel (1888-1956) bu romanını Misrî Fellâh ("Çiftçi Bir Mısırlı") müstear adıyla *Menâzir ve Ahlâk Rifîyye* ("Köy Ahlakı ve Görünümleri") başlığıyla yayınlamıştır. Böylece *Zeyneb* romanı Mısır romanında köy hayatının ve kadının tasvirinde bir başlangıç olmuştur¹⁹. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî bu romanında Zeyneb'in köyüyle kendi köyü arasında şu şekilde bir karşılaştırma yapmıştır.

"*el-Eyyâm*²⁰, *İbrâhîm el-Kâtib*²¹ ve *Zeyneb* romanlarına sürekli olarak dönüyordum.

el-Eyyâm'ın yazarının yaşadığı köyde olduğu gibi benim köyümde de gözlerini sineklerin yediği çok sayıda çocuk görüyordum.

Köyümün, *Zeyneb*'in yaşadığı köyde olduğu gibi sıkıntı çekilmeyen bir köy olmasını temenni ettim. Orada köylülere su için birbirleriyle çekişmezler, hükümet onları sudan mahrum bırakmaz, onların topraklarını ellerinden almaya çalışmaz ya da sarı elbiseli, ellerinde kırbaçlarla insanları döven adamlar göndermez. Orada çocuklar çamur yemez. Onların güzel gözlerine sinekler konmaz..." (s.342-343)

Böylece yazar bir ölçüde etkilendiği romanları da sıralar gibidir. Muhtemelen bu romanı kaleme almadan önce Tefvik el-Hakîm'in (1902-1987) *'Avdetu'r-Rûh* ("Ruhun Dönüşü", 1933), *Yevmiyyât Nâ'ib fi'l-Eryâf* ("Bir Savcının Kırsal Bölgelerdeki Günlüğü", 1937) romanlarını ve Tâhâ Huseyn'in (1889-1973) ilk romanı olan *Du'â'u'l-Keravân* ("Yağmurkuşunun Çağırısı", 1941)'ı da okumuştur. Ancak romanında geçen zaman itibarıyla, bu iki roman daha sonra yayımlandığından adlarını belirtmemiş olması mümkündür.

Bu romanın bütün bölümlerinde ön plana çıkan fikir toprağa bağlıdır. Bu durum çiftçilerin topraklarını kendilerinin ve ailelerinin yegane geçim kaynağı olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Yazar bu fikrini roman kahramanlarından Vasîfe'nin ağzından; "Köyde toprağı olmayan bir kimsenin orada hiçbir şeyi yok demektir, hatta şerefi bile..."

Abdurrahman Eş-Şarkâvî'nin El-Ard Adlı Romanı

(s.39) şeklinde vermektedir. Seyyid Hâmid en-Nessâc'ın da dediği gibi²² bu romanda başlangıçta ekonomik olan mücadele siyasî mücadeleye dönüşmüştür. Çünkü insanlar ekonomilerinin düzelmesinin, kendilerini haklarıyla temsil edecek hükümeti seçmekle olacağını, bunun da toplu mücadele ve dayanışmayla gerçekleşeceğini anlamışlardır.

Romanda ana olay; köylülerin arazilerini sulama günlerinin sınırlanması ve paşanın arazisine yol açılmasına karşı verdikleri kadınlı erkekli mücadeledir. Ancak bu olaylar içinde köyde işlenen bir suç vardır ki, bu herkesin gözünden kaçmıştır. Çünkü köylüler zaten kendilerine yetmeyen toprakları ellerinden gittiği için başlarının çaresine bakmakta, şehir merkezindeki yöneticiler de halk partisinden gelecek bakanları karşılama hazırlıklarıyla meşgul olmaktadır. Böylece kimsesiz olarak köyde yaşayan ve herkesin suiistimal ettiği bir kız, aslı araştırılmadan, kendiliğinden öldü denilerek sahipsizce harcanmıştır.

Zaman zaman Şeyh Şinnâvî'nin şahsında din adamlarına karşı yapılan bir eleştiri söz konusudur. Bir keresinde Şeyh Şinnâvî köylülerin başına gelenlerin hepsinin namaz kılmamaları ve zekatlarını vermemeleri sebebiyle olduğunu söyler. Yazar da kahramanlardan 'Abdülhâdî'nin ağzından onu eleştirir. Para karşılığı vücudunu satan Hudra ile onu bir tutar. Çünkü ikisinin de köyde arazisi yoktur. O yüzden istedikleri gibi konuştuklarını belirtir (s.81-82). Hudra ölü bulunduğu Şeyh Şinnâvî, onun Müslüman mezarlığına gömülemeyeceğini söylemesi üzerine, 'Abdülhâdî onun gömüleceği en uygun yerin Şeyh Şinnâvî'nin kendi mezarlığı olduğunu ifade eder. 'Abdülhâdî'ye göre kişilik olarak Hudra'ya en yakın olan Şeyh Şinnâvî'dir (s.207-209).

Romanda bazen de komik olaylar cereyan eder. Bunlardan en dikkat çekicisi Muhtarın cenaze töreninde olur. Köyün meydanında toplanan insanlar Kur'ân okuyan hocayı dinlerken birden polis şefi tören alanına gelir. Resmî elbisesi altında göbeği dikkat çekerek kendisine hazırlanan özel koltuğuna oturmak üzere harekete geçer. Tam o sırada hoca "Eşeğine de bak"²³ âyetini okumaktadır. Müdür yerine oturur. Ancak hoca aynı ayeti birkaç kere tekrar eder. Bunun üzerine insanlar arasında fısıldaşmalar başlar. Köyün ileri gelenleri hocayı uyarmalarına rağmen hoca aldırış etmeden aynı âyeti tekrar eder durur (s.326-328).

Romanın örgüsü oldukça sağlamdır. Eser 22 bölümden oluşmakla birlikte, aradan bir bölüm çıkarıldığı takdirde bütün kareler bozulacak gibidir. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, romancıların anlatım biçimlerini zenginleştirmek, etkili ve sürükleyici hâle getirmek amacıyla başvurdukları bilinç akışı (s.121, 420, 425), iç monolog (399), geriye dönüş (5-11, 261-269), hatıralar yoluyla anlatım (197-198, 214, 275, 284) gibi bazı modern anlatım tekniklerini ustaca kullanmıştır.

Romanın başlangıcından 45. sayfanın sonuna kadar olan ilk üç bölümünde kahraman-anlatıcı yazar tekniğiyle birinci tekil şahıs anlatımı (otobiyografik yöntem) kullanılır²⁴. 47. sayfadan itibaren kahraman-anlatıcı ortadan kaybolur ve o'lu anlatıma (tanrısal anlatım) geçilir. Romanın son üç bölümünde kahraman-anlatıcı tekrar ortaya çıkar ve "Sonra sonbahar köyüme

geldi!.." (s.341) cümlesiyle ben'li anlatıma tekrar dönülür. Ben'li anlatım okuyucuların kendi hatıralarına dönmelerine ve romanda geçen olaylarla kendi başlarından geçenler arasında bir bağ kurmalarına yardımcı olur. Bu şekilde anlatımda değişiklikler yapılması romanı monotonluktan kurtarır ve sürükleyiciliğini artırır. Ancak eleştirmenlerden 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr bu anlatım değişikliğine şu şekilde farklı bir yorum getirir: Roman el-Misrî gazetesinde daha yazımı tamamlanmadan bölümler halinde yayımlanmaya başlar. Yazar bu romandaki anlatımı kendisini temsil eden on iki yaşındaki bir çocuğun ağzından verir. Ancak toprak problemi, kapitalizm, diktatörlük, İngiliz sömürgeciliği gibi önemli konulara değinmek istediğinde, o yaştaki bir çocuğun ufkunun darlığı sebebiyle sıkıntı yaşar ve kahraman-anlatıcıyı romandan uzaklaştırarak o'lu anlatıma geçer. Romanın son üç bölümünde yazar, kahraman-anlatıcının kendisine bir sınırlama getirmeyeceğini düşündüğü andan itibaren tekrar ben'li anlatıma geçer²⁵. 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr'e göre romanın asıl başlangıcı yazarın kahraman-anlatıcıdan kurtulduğu dördüncü bölümden itibaren²⁶.

Nadiren kullanılan kişi ve olay tasvirleri oldukça başarılıdır. Bunlardan en etkileyici olanı erkekleri tutuklanan köylü kadınların muhtar ve köy korucularıyla yaptıkları okuyucunun adeta kavga edenlerin soluklarını hissettiği şu kavga sahnesidir:

"Kadınlar çılgın attılar ve sağa sola koşuşturdular. Vasîfe muhtarın boğazını sıktı. Korucu 'Abdul'âtî değneğiyle Vasîfe'nin koluna vurdu. Muhtarın boğazını bırakıncaya kadar da vurmaya devam etti. Vasîfe 'Abdul'âtî'ye döndü ve elbisesinin yakasından tuttu. Ancak 'Abdul'âtî ona tekme attı, kafasına ve omzuna değneğiyle vurdu... Vasîfe bağırıp duyduğu acı sebebiyle ağlayarak 'Abdul'âtî'yi bıraktı."(s.238)

Yazar, İbrâhîm 'Abdulkâdir el-Mâzinî'nin *İbrâhîm es-Sânî* ("İkinci İbrahim", 1943) romanında²⁷ olduğu gibi kahramanlarının kullandıkları cümleleri arasına görüşlerine dayanak oluşturacak şekilde bazen atasözleri (233, 234, 240, 379), Tâhâ Huseyn'in *Şeceratu'l-Bu's* ("Keder Ağacı", 1944) romanında²⁸ görüldüğü gibi bazen de âyetleri (10, 79, 86, 206, 274, 326, 328, 351, 381, 407) katmaktadır.

Romanda anlatım kısmında zaman zaman serpiştirilen tulumba (s.16), bisiklet (57), lamba (76), postacı (153), oda (192), kırbâc (223) gibi halk dili ("el-Luğatu'l-Âmmiyye") kelimeler hariç tamamen edebî Arapça ("el-Luğatu'l-Fushâ") kullanmıştır. Diyaloglarda ise eş-Şarkıyye eyaletinin halk diline yer vermiştir. Roger Allen'ın da dediği gibi²⁹ 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin diyaloglarda halk dilini kullanması köylülerin verdikleri mücadeleyi en etkili şekilde ifade etmeye yardımcı olmuştur. Sıkça kullanılan bu diyaloglar romana hareketlilik ve dinamizm kazandırmıştır. Öte yandan yazarın bazen vaaz üslûbuyla siyasal özgürlük için çağrıda bulunduğu yerler de yeterince mevcuttur (214, 215, 226, 261, 262, 272, 284, 324, 372, 373). Bu da oldukça başarılı olan bu roman için roman üslûbu açısından bir olumsuzluk sayılabilir niteliktedir.

Abdurrahman Eş-Şarkâvî'nin El-Ard Adlı Romanı

‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî bu romanıyla, özelde Mısır ve genelde Arap romancılığına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bu roman, gerek konuşma biçimleriyle, gerek duygu ve düşünceleriyle ve gerekse yaşam tarzı ve eylemleriyle kırsal kesim Mısır insanını canlı bir şekilde ortaya koyan realist bir romandır. Yirminci yüz yılın ikinci çeyreğinde Mısır’daki köylülerin baskıcı hükümete karşı verdikleri mücadeleleri ve bunalımlarını aktarması bakımından da tarihî bir hüviyet kazanmıştır. Böylece ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî geriye okuyucunun her dönemde zevkle okuyabileceği gerçek bir Mısır romanı bırakmıştır.

ÖZET: Bu çalışmada Mısırlı edebiyatçı ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nin hayatı, eserleri ile *el-Ard* adlı romanı olaylar, kahramanlar, modern anlatım teknikleri, tasvirler ve dil açısından incelenmiştir.

SUMMARY: The present study has dealt with Abdourrahmân al-Sharkâvî’s life, his works, and especially his novel *al-Ard* in terms of events, characters, modern narrative techniques, descriptions and language.

¹ Roman bir kitap hâlinde yayımlanmadan önce 1953 yılında Vefd partisi yanlısı *el-Misrî* gazetesinde tefrika edildi. Bkz. ‘Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *er-Rivâ’î ve'l-Ard*, Kahire 1983, s.131; ‘Abdulğani Dâvud, “‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî Kâssan ve Revâ’iyyen”, *el-Kâhira*, S.79, Kahire 15 Ocak 1988, s.20.

² Kutb ‘Abdulazîz Besyûnî, “Hivâr me‘a‘d-Duktûr ‘Abdulazîz Şeref Havle Edeb ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî”, *el-Kâhira*, S.79, Kahire 15 Ocak 1988, s.36.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir ARMAOĞLU, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, Ankara 1993, I, 204-205; Rahmi ER, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, Ankara 1997, s.29-30; Musa YILDIZ, *Necib Mahfûz’un Sembolik Romanları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Ü., Sos. Bil. Enst., Ankara 1998, s.2-4.

⁴ Ramadân Muhammed el-Câriye, *el-A‘lâmu'l-İslâmiyye fî Edeb ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Câmi‘at ‘Ayn Şems, Kulliyet Âdâb, Kismu'l-Luğati'l-‘Arabiyye ve Âdâbihâ, Kahire 1987, s.12-13.

⁵ Günümüzde Mısır’da Kültür Yüksek Kurumu olarak faaliyet yürütmektedir.

⁶ “‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî fî Sutûr”, *el-Kâhira*, S. 79, Kahire 15 Ocak 1988, s.38.

⁷ Romanları: *el-Ard* (1954), *Kulûb Hâliye* (1956), *eş-Şevâri‘u'l-Halfiyye* (1958), *el-Fellâh* (1967); Kısa hikâye koleksiyonları: *Erdu'l-Ma‘reke* (1952), *Ahlâm Sağîra* (1954); Şiir kitapları: *Min Ebin Misrî ile'r-Re‘is Trûmân* (1952), *Risâle ilâ Cûnsûn* (1967); Tiyatroları: *Me’sat Cemîle* (1952), *el-Fetâ Mehrân* (1966), *Timsâlu'l-Hurriyye* (1967), *Vatanî ‘Akkâ* (1969), *Se‘rullâh* (el-Huseyn Sâ‘iren, 1970), *Se‘rullâh* (el-Huseyn Şehîden, 1972), *en-Nesru'l-Ahmar* (1974), *Ahmed ‘Urâbî* (1982). Hayatı ve eserleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Ramadân Muhammed el-Câriye, a.g.e., s.9-56; Mustafâ ‘Abdulğani, *eş-Şarkâvî Mutemerriden*, Kahire 1987; *el-Kâhira* (‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî Özel Sayısı), S.79, Kahire 15 Ocak 1988; Kemâl Muhammed ‘Alî, *‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî el-Fellâhu’s-Sâ‘ir*, Kahire 1990, s.55-56; Semer Rûhî el-Faysal, *Mu‘cem Rivâ‘iyyîne‘l-‘Arab*, Trablus 1995, s.254-255; Sureyyâ el-Useyli, *Edeb ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî*, Kahire 1995; Robert B. Campbell, *Contemporary Arab Writers*, Beyrut 1996, I, 775-777; Muhammed Ramadân Yûsuf, *Tetimme li‘l-A‘lâm li‘z-Ziriklî*, Beyrut 1998, I, 277-279.

⁸ Nebîl Ferec, *Mevâkif Sekâfiyye*, Kahire 1980, s.218.

⁹ ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî, *el-Ard*, Kahire ts., Mektebet Ğarîb, s.3. Bundan sonra romana parantez içinde sayfa numaraları verilerek yapılacak göndermeler romanın bu baskısına aittir.

¹⁰ Roman kendisinden önce yayımlanan romanlara göre oldukça uzundur. Büyük boy 429 sayfadan oluşur.

¹¹ Romanın ayrıntılı incelemesi için bkz. Azmi Yüksel, “Necîb Mahfûz’un Zukâku’l-Middakk Adlı Romanı”, *Gazi Ü.*, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara 1992, C.VIII, Sayı 1, s.283-295.

¹² Şefî‘ es-Seyyid, *İtticâhâtu’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye fî Misr*, Kahire 1993, s.183-184.

¹³ Kemâl Muhammed ‘Alî, a.g.e., s.105.

¹⁴ a.e., s.47.

¹⁵ İsmâil Sidkî Paşa, 1930-1933 yılları arasında Halk Partisinden başbakanlık yapmıştır. Daha önce Sa’d Zağlûl (1860-1927)’un Vefd partisindeyken bir anlaşmazlık sebebiyle ayrılmış ve kral yandaşı Halk partisini kurmuştur. Onun döneminde insan hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla birlikte birçok toplumsal olay patlak vermiştir. İnsanlara aşırı özgürlük getirdiği gerekçesiyle, 1923 anayasasını yürürlükten kaldırmış ve yerine 1930 anayasasını getirmiştir. 1933 yılında bozulan sağlığı sebebiyle istifa etmek zorunda kalmıştır. Başbakanlık yaptığı yaklaşık üç yıllık bu dönem Mısır’da krallık döneminin en uzun başbakanlık süresi sayılmaktadır. Bu dönem hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ‘Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, a.g.e., s.136; Arthur Goldschmidt, *Modern Egypt*, Kahire 1990, s.62-65; ‘Abdurrahmân er-Rafî‘î, *Mısru’l-Mucâhîde fîl-‘Asri’l-Hadîs*, Kahire 1990, s.22-23; Ahmed ‘Abdurrahîm Mustafâ, Şahsiyyât Misriyye, Kahire 1993, s.125-141; Menâl İbrâhîm Ahmed Ğuneym, er-Rivâyetu’s-Siyâsiyye fî Misr (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Câmî‘at ‘Ayn Şems, Kulliyetu’l-Elsun, Kismu’l-Luğati’l-‘Arabiyye, Kahire 1993, s.52-60; Rahmi Er, a.g.e, Ankara 1997, s.31-41; Musa Yıldız, a.g.e., s.4-9; "İsmail Bâşâ Sidkî", *Eyyâm Misriyye Dergisi*, S.11, Kahire 2 Şubat 2000, s.6 .

¹⁶ Tâhâ Vâdî, *Sûretu’l-Mer’e fî’r-Rivâyeti’l-Mu‘âsira*, Kahire 1980, s.340,

¹⁷ J. Brugmann, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature*, Leiden 1984, s.210-211.

¹⁸ Romanın ayrıntılı incelemesi için bkz. Rahmi Er, a.g.e., s.77-89.

¹⁹ Arap romanında köy konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Hasen ‘Abdullah, *er-Rif fî’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye*, Kahire 1989, s.25-28.

²⁰ *el-Eyyâm Tâha Huseyn*’in otobiyografik eseridir. Üç ciltten oluşur. İlk cildi 1929, ikinci cildi 1939 ve üçüncü cildi 1967’de kitap hâlinde basılmıştır. Eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rahmi Er, *Tâhâ Husayn ve Üç Romanı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), A. Ü., Sos. Bil. Enst., Ankara 1988, s.70.

²¹ İbrâhîm el-Kâtib (“Yazar İbrahim”,1931), İbrâhîm ‘Abdulkâdir el-Mâzinî’nin (1890-1949) ilk romanıdır. Roman hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rahmi ER, *Modern Mısır Romanı*, s.90-100.

²² Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâmâ’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyyeti’l-Hadîse*, Kahire 1985, s.94.

²³ Bakara 2/259.

²⁴ Bu anlatım, ravî Hâmid’in olayları naklettiği *Zeyneb* romanını hatırlatır. Bkz. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, s.77-89.

²⁵ ‘Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, a.g.e., s.141-142.

²⁶ a e., s.171.

²⁷ Romanın ayrıntılı incelemesi için bkz. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*,s.205-214.

²⁸ Romanın ayrıntılı incelemesi için bkz. a.e., s. 242-259.

²⁹ Roger Allen, *The Arabic Novel*, Syracuse 1995, s.96.